

Oplegger bij CBS-factsheet Brede Welvaart BZK en VRO

Algemeen

Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO) benadrukken het belang van een bredewelvaarskader om maatschappelijke opgaven beter te begrijpen en beleid beter af te stemmen op de leefwereld van inwoners. Het koppelen van beleid aan de brede welvaartsindicatoren uit de factsheet is complex, aangezien deze indicatoren slechts een deel van het werk van deze ministeries weerspiegelen en deze indicatoren beïnvloed worden door externe factoren. De huidige indicatoren meten aspecten zoals woonkwaliteit en vertrouwen in de overheid, maar regionale verschillen en de onderlinge samenhang van indicatoren compliceren de beoordeling. Het ontwikkelen van een evenwichtige set indicatoren die de bijdrage van BZK en VRO aan brede welvaart weergeven, is een geleidelijk leertraject. Hieronder wordt op verschillende onderwerpen van BZK en VRO verdiepend ingegaan.

Openbaar bestuur en democratie

Dat het voor mensen beter toeven is in een democratische rechtsstaat dan op een plek waar de willekeur regeert, zien we in wereldwijde onderzoeken en ranglijsten. Daaruit blijkt een positieve relatie tussen democratie en goed bestuur enerzijds, en welvaart, welzijn en welbevinden in een land anderzijds. Opvallend is dat de meerderheid van de landen die hoog scoren op de Human Development Index van de Verenigde Naties, democratieën zijn. Nederland staat in deze HDI op de tiende plaats van deze index van de in totaal 193 landen¹. Nederlandse burgers zijn in staat invloed uit te oefenen op de samenstelling van parlement en regering, en burgerlijke vrijheden zoals vrijheid van meningsuiting, vrijheid van vereniging en vergadering en persvrijheid zijn gewaarborgd.

Het Nederlandse bestel kent nog altijd een stevige basis², met weinig corruptie en goede publieke voorzieningen, zoals bevestigd door de CBS-Factsheets Brede Welvaart. Er is sterk sociaal vertrouwen, tevredenheid met het leven en een actief middenveld, al neemt vrijwilligerswerk af. Burgers vertrouwen de democratie en rechtspraak, maar de democratische rechtsstaat staat onder druk en kent sporen van democratische erosie³. Er zijn zorgen door criminele ondermijning, buitenlandse inmenging en bedreigingen aan bestuurders. Desinformatie ondermijnt de legitimiteit van instellingen. Hoewel democratie breed gesteund wordt, groeit ook steun voor anti-institutionele ideeën. Veel mensen voelen zich niet gehoord in beslissingen, en er zijn ongelijkheden in democratische deelname en kennis. Vrijwillige betrokkenheid in de democratie neemt langzaam af.

Het CBS gebruikt meerdere indicatoren voor openbaar bestuur en democratie, waaronder de perceptie van corruptie. Internationaal onderzoek toont aan dat minder corruptie samenhangt met hogere welvaart en welzijn. Vertrouwen van burgers in het bestuur wordt beïnvloed door hun perceptie van corruptie. BZK bevordert integriteit bij bestuurders, volksvertegenwoordigers en ambtenaren. Een andere indicator is de opkomst bij parlementsverkiezingen, die indirect de brede welvaart beïnvloedt. De hoogte en de spreiding van de opkomst bij verkiezingen kunnen een indicatie geven van de legitimiteit van het politiek systeem, wat de basis vormt voor overheidsbeleid. BZK

¹ UNDP, Human Development Report 2021-2022. Uncertain Times, Unsettled Lives: Shaping our Future in a Transforming World, New York 2022.

² Zie voor de stand van zaken in het Nederlands openbaar bestuur uiteenlopende onderzoeken, o.a. bijeengebracht in de tweejaarlijkse trendrapportage Staat van het Bestuur.

³ C.T. van Ham, M. Honingh (red), Democratische erosie en respons in Nederland, Nijmegen, 2024.

bewaakt de legitimiteit van het democratisch bestel en probeert de opkomst te bevorderen, hoewel tal van maatschappelijke, psychologische en politieke factoren hierop van invloed zijn.⁴

In de regionale Monitor Brede Welvaart wordt de brede welvaart van gemeentes, provincies en COROP-gebieden in kaart gebracht. Aan de hand van 42 indicatoren geeft de monitor een breed en divers beeld van de staat en ontwikkeling van de regionale samenleving. Deze regionale verdieping op brede welvaart geeft waardevolle inzichten in regionale verschillen in brede welvaart die in deze factsheet niet zichtbaar worden.

Woningmarkt

De factsheet laat zien dat de tevredenheid met de woning vrij hoog is en de kwaliteit van de woningvoorraad goed is. Het aantal mensen dat te klein is behuist is laag. BZK stuurt op de kwaliteit van de voorraad onder ander door bouwregelgeving op te stellen en te zorgen dat de bouwkwaliteit is geborgd. Daarnaast zijn afspraken gemaakt met woningcorporaties over woningverbetering en aanpak van vocht en schimmelproblemen, geven we gemeenten instrumenten om te handhaven en verbeteren we de kwaliteit van de woningvoorraad via verduurzaming en het volkshuisvestingsfonds. Een woning is een grote maandelijkse uitgavenpost. In vergelijking met andere landen is de totale woonquote in Nederland relatief hoog, maar vindt maar een klein deel van de huishoudens de woonlasten erg zwaar. Met name huurders hebben te maken met relatief hoge woonlasten. 11,6 procent van de huurders heeft een te hoge huur in relatie tot het inkomen in 2021. Tegelijkertijd zijn er ook huurders met juist een lage huur voor het inkomen. Dat duidt op een mismatch. De huurtoeslag en de maximering van de huurprijsstijgingen zijn belangrijke instrumenten om de betaalbaarheid te vergroten. Verduurzaming moet bijdragen aan het verminderen van het percentage huishoudens dat de woning niet voldoende kan verwarmen.

Een vijfde van de jongvolwassenen in de leeftijd van 25 tot en met 29 jaar woont nog in het ouderlijk huis. Dit percentage stijgt mede door de krapte op de woningmarkt. Het statistisch woningtekort is opgelopen tot 5 procent. Het aandeel thuiswonende jongeren is veel lager dan in de meeste andere EU-landen. Er zijn afspraken gemaakt over de bouw van betaalbare woningen met medeoverheden. Daarnaast wordt de woningbouwimpuls ingezet om de bouw te versnellen.

Energietransitie gebouwde omgeving en bouwkwaliteit

De factsheet toont aan dat het aandeel aardgaswoningen in Nederland daalt en eveneens dat de hoeveelheid aardgas die door deze woningen wordt gebruikt ook een dalende trend kent. Op dit moment neemt daarom het aantal aardgasarme woningen steeds verder toe. Ook in de utiliteitsector neemt het aardgasverbruik af, en in de dienstensector wordt er per geïnvesteerde euro steeds efficiënter energie gebruikt én opgewekt.

Een andere manier waarop in de energietransitie van de gebouwde omgeving wordt ingezet op het vergroten van de brede welvaart is door meer aandacht te vragen voor klimaatrechtvaardigheid. Niet alle huishoudens profiteren in dezelfde mate van overheidsbeleid, en niet alle inwoners van Nederland zijn in staat om over te gaan tot dezelfde verduurzamingsmaatregelen. Met behulp van het Nationaal Isolatieprogramma worden daarom extra middelen besteed aan huishoudens voor wie het realiseren van een duurzaam huis te duur is. Naast subsidie voor isolatie komt ook goedkope financiering beschikbaar via het Warmtefonds. Inmiddels is dat ook beschikbaar voor mensen boven de 75 hetgeen bijdraagt aan het nivelleren van de verschillen tussen leeftijdsgroepen.

⁴ Zie bijvoorbeeld het NKO 2021 en het NKO 2023 of Hans Vollaard e.a. (red.), De lokale niet-stemmer. Een analyse van de opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2022, Universiteit Utrecht/SKON, 2022.

VRO zet met haar beleid daarnaast in op betaalbare en duurzame energie en tegelijkertijd op het realiseren van duurzame steden en gemeenschappen. Zowel op individueel als collectief niveau zijn er mogelijkheden om de woning te verduurzamen, het aardgasverbruik te reduceren en daarmee ook de energierekening te verlagen. Met de verduurzaming van een woning worden ook een hogere kwaliteit van de woning en meer wooncomfort gerealiseerd. Steeds meer mensen in Nederland laten hun woningen dan ook verduurzamen. Dit is onder andere te zien aan het stijgende aandeel woningen met een geregistreerd energielabel, dat een duurzaam label A of B heeft.

Overheidsdienstverlening en informatiesamenleving

De factsheet bevat een aantal indicatoren die gaan over overheidsdienstverlening en informatiesamenleving. De resultaten in de factsheet laten zien dat een groot deel van de bevolking (16 tot 74 jaar) tenminste digitale vaardigheden op basisniveau heeft. Een kleine 20 procent van de bevolking in deze leeftijdsgroep beheerst deze vaardigheden nog niet. BZK stuurt in haar beleid op het vergroten van digitale vaardigheden en kennis van burgers, ondernemers, professionals en werknemers. BZK is daarnaast coördinerend verantwoordelijk voor het realiseren van toegankelijke, betrouwbare en proactieve (digitale) publieke dienstverlening om de complexiteit van dienstverlening te verminderen.

Bovendien werkt BZK nauw samen met het ministerie van Justitie & Veiligheid aan het versterken van digitale veiligheid en weerbaarheid, zowel van overheidsorganisaties als van de samenleving in brede zin. De Cyberbeveiligingswet, Nederlandse omzetting van de herziene Europese Richtlijn Netwerk- en Informatiebeveiliging, heeft als doel de weerbaarheid van organisaties in Nederland te vergroten zodat zij beter bestand zijn tegen digitale dreigingen en ICT-veiligheidsincidenten kunnen voorkomen. Op het gebied van bewustwording werkt BZK nauw samen met de ministeries van JenV en EZK aan publiekscommunicatie en versterking van bestaande sociaal-maatschappelijke en culturele netwerken. Daarbij is het doel om burgers bewust te maken van digitale risico's en gedragsverandering teweeg te brengen zodat burgers hun apparaten en gegevens beter beschermen. Hiermee kunnen misbruik en desinformatie, zogenaamd uit naam van de overheid, worden tegengegaan. Tegelijkertijd is gewerkt aan passende ondersteuning.

Bijvoorbeeld door instrumenten te realiseren die overheidsorganisaties helpen bij het veilig inkopen van ICT-producten en diensten. Om burgers te helpen valse websites snel te onderscheiden van echte overheidswebsites is gewerkt aan één beveiligde overheidsextensie. Tot slot werkt BZK aan instrumenten die de inzet van AI en algoritmen transparant maken en zorgen voor de juiste randvoorwaarden.

Caribisch Nederland

Voor Caribisch Nederland wordt de brede welvaart in kaart gebracht in de Monitor Brede Welvaart en Sustainable Development Goals (MBW & SDG's) Caribisch Nederland. De monitor voor Caribisch Nederland wordt door het CBS elk jaar in november gepubliceerd. De monitor wordt de komende twee jaar verder ontwikkeld om brede welvaart vollediger te kunnen monitoren voor Caribisch Nederland. Caribisch Nederland is om deze reden niet opgenomen in deze factsheet.

Ruimtelijke ordening en de Omgevingswet

In de factsheet Brede Welvaart is geen indicator opgenomen voor Ruimtelijke Ordening. Wel bestaat al de Monitor Nationale Omgevingsvisie (NOVI) van het Planbureau voor de Leefomgeving, die mede tot stand is gekomen met het CBS. Deze monitor gaat in op de ontwikkelingen in de fysieke

leefomgeving. De volgende meting van deze monitor zal september 2024 worden gepubliceerd en toont tweejaarlijks in hoeverre de doelen en ambities die in de NOVI staan kunnen worden gehaald.

De Omgevingswet die in werking is getreden per 1 januari 2024 brengt de regelgeving over ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water samen in één wettelijk stelsel. De wet zorgt voor minder regels, een samenhangende benadering van de leefomgeving, ruimte voor lokaal maatwerk en betere en snellere besluitvorming.

Het ministerie van VRO gaat na inwerkingtreding van de Omgevingswet de werking en het effect van de wet breed volgen. Dat gebeurt met verschillende monitors die zich onder meer richten op de effectiviteit van de wet, de financiële effecten en de werking van het Digitaal Stelsel Omgevingswet.